

“Een vereniging waar de huishoudelijke vergadering steeds kort duurt, waar een jaarvergadering binnen 25 minuten afgehandeld kan zijn, ... waarna we tot ernstiger zaken overgaan, zo’n vereniging is er één, waar het goed toeven is. Een vereniging met een eigen gezicht.” Met deze woorden blikte voorzitter J. Siblesz. Op 9 maart 1982 terug op tien jaar “Herderewich”. Dit jaar vieren we het vijftig jarig bestaan van onze vereniging en blikken we ook terug met Jan Klein, een van de oprichters van Herderewich.

Interview met Jan Klein

Een vereniging met een eigen gezicht

Het allereerste begin

Op 4 november 1971 berichtte het Schilders Nieuwsblad dat op 28 oktober jl. vijf mensen het initiatief hadden genomen tot de oprichting van de vereniging “Herderewich”. Voor pastoor Karel Mars, raadslid Jan Klein, architect Hugo Harm Posthumus, conservator Matthieu Hilckmann, en mevrouw Van der Meer, lid van de nieuwe commissie Stadsverfraaiing, kreeg een lang gekoesterd idee een zekere vorm. In aanzet was het de bedoeling om te komen tot een oudheidkundige vereniging, welke de naam van de stad zou dragen zoals vermeld in de stichtingsakte van Harderwijk uit 1231: “Herderewich”. Maar volgens de vijf zouden de bemoeienissen met de oude stad weinig zinvol zijn, indien er geen aandacht werd besteed aan het hedendaagse Harderwijk. Bijvoorbeeld door het signaleren van zaken, die het behoud toch waard zijn, omdat ze deel uitmaken van de karakteristiek van Harderwijk.

Vereniging van Vrienden voor het Veluws Museum

De oprichting van Herderewich is nauw verbonden met het Veluws Museum van Oudheden, het huidige Stadsmuseum. In gesprek met Jan Klein, één van de oprichters, vertelt hij het volgende: “Ik was in 1971 net raadslid voor Progressief Harderwijk geworden en ergerde mij vreselijk aan het feit dat ze allerlei dingen gingen slopen, plannen hadden om half Harderwijk te veranderen. Ik vond dat er iets moest gebeuren.” Het Veluws Museum werd min of meer beschouwd als een gemeentelijke afdeling. De conservator, Matthieu Hilckmann, was dan ook gemeenteambtenaar. Hij kreeg van CRM-subsidie voor het verwerven van kostbaarheden voor het museum. De gemeente kortte dat bedrag op de reguliere subsidie. “Matthieu en ik hebben daarom een Vereniging Vrienden van het museum opgericht. De subsidie uit andere bronnen kon toen in zijn geheel naar de Vrienden, zonder korting. Het bestuur van het museum ging onder voorwaarden akkoord. De Vrienden mochten zich niet op het terrein van de Raad van Advies van het museum bewegen. Daar zaten o.a. de heer Wittop Koning, kenner van de Gelderse

Munt in, maar ook de archivaris Van Hell en nog iemand die veel onderzoek had gedaan naar de oude Arnhemse karwegen. De Vereniging van Vrienden heeft zich alleen beziggehouden met geld verwerven, en af en toe aankopen doen. Het was een ondersteuningsclub, meer niet. Om ons toch op het terrein van de oudheidkunde te kunnen bewegen, ontstond het plan om een historische vereniging op te richten.”

Oprichtingsvergadering

“Matthieu en ik stelden de statuten op en schreven een oprichtingsvergadering uit. Die vond plaats op 2 februari 1972 in het museum.

We nodigden veel personen en verenigingen uit die affiniteit hadden met de historie van Harderwijk. Onder hen was onder andere de heer Rietveld, toenmalig directeur van gemeentewerken. Na gloedvolle toespraken werd besloten een vereniging op te richten met de naam "Herderewich". Het werd in eerste instantie een vereniging met beperkte rechtspersoonlijkheid, die later kon worden omgezet in een notarieel geregistreerde vereniging. Als start was dat voldoende, bovendien werd er nog geen contributie geheven. Een paar leden hebben wat geld gestort en het museum verleende hand- en spandiensten. De aanwezigen zagen het belang van een dergelijke vereniging, omdat er overal in de stad sloopplannen opdoken. De vereniging mocht ook een actiegroep worden. Er werd een bestuur gekozen met pastoor Mars als voorzitter. Ikzelf heb geen bestuursfunctie op mij genomen; ik was net raadslid en wilde geen dubbelfuncties."

Werkgroepen

Net als nu werden er werkgroepen in het leven geroepen. Al gauw waren er elf werkgroepen. Jan Klein: "Eigenlijk waren er te veel werkgroepen. De archeologische werkgroep functioneerde goed. Deze stond onder leiding van de oud-militair, dhr. Feenstra, die soms dacht dat hij de troepen nog kon commanderen. Dan zei hij bijvoorbeeld 'Morgen moeten er zes mensen beschikbaar zijn, want we gaan graven'. De werkgroep Harderwijk-Hierden ging zaken beschrijven. Men merkte dat over bepaalde gebouwen heel weinig gedocumenteerd was. Alles is verzameld en naar het Veluws Museum gegaan." Eén van de activiteiten van Herderewich was ook het meedenken over nieuwe straatnamen. Stadsweiden werd in die tijd ingericht. Jan Klein zat destijds in de straatnamencommissie van de gemeente. Het idee was om de namen van de Hanzesteden te gebruiken. Jan: "De heren Rietveld en Mars vonden dat alleen die namen gebruikt mochten worden van de plaatsen waar Harderwijk een overeenkomst mee had gehad. De twee mannen raadpleegden samen in Arnhem de Harderwijker archieven voor bewijsstukken daarvoor. Het waren allebei zogenaamde kopstukken, ze kregen in het archief luidruchtige onenigheid over de juiste interpretatie, ze werden zelfs met z'n tweeën de leeszaal uitgezet!" In latere jaarverslagen wordt melding gemaakt van de werkgroepen Harderwijk-Hierden, Recente Historie, Genealogie, Oude Kaarten van Harderwijk, Sonnevand, Open Monumentendag (vanaf 1988), de Herderewich Kroniek.

De Herderewich Kroniek

Natuurlijk moest de nieuwe vereniging een orgaan krijgen. Wat eerst een mededelingenblad genoemd werd, werd al gauw als periodiekje aangeduid, met de naam Herderewich Kroniek. De Herderewich Kroniek was het resultaat van een fusie tussen het berichtenblad van de Oudheidkundige Vereniging Herderewich en het bijna overleden VM-bulletin van het Veluws Museum te Harderwijk. Dit samengaan gaf meer garanties aangaande een frequentere verschijning van vier keer per jaar. De periodiek was beslist niet bedoeld om mededelingen in op te nemen, doch uitsluitend artikelen over historie, waardoor het voor degenen die de nummers verzamelden een aardig naslagwerk zou kunnen worden. Het blad verscheen in 1974 voor het eerst. De redactie bestond toen uit de heren Aniba, Hilckmann en Wittop Koning, in 1975 aangevuld met de heren Vrielink en Falch. Het eerste artikel ging over het pesthuis van Harderwijk van de hand van M. Hilckmann. Andere onderwerpen waren bijvoorbeeld de stadsbrand in 1503, de aardbeving in 1838, de korenmolen in Hierden en een serie over de betekenis van straatnamen. In 1990 wordt besloten om de Herderewich Kroniek te beëindigen wegens gebrek aan kopij en in plaats daarvan in samenwerking met de gemeentearchivaris een jaarboek uit te geven. Deze jaarboeken zijn tot en met 1995 gepubliceerd.

Er bleef behoefte bestaan aan een actueel mededelingenblad; er werd besloten om bij de convocaties meer mededelingen te voegen.

Vittepraetje

In 1996 verschijnt het eerste Vittepraetje. Het toenmalige bestuur hoopte dat dit hét orgaan van de vereniging zou worden. “Het is de bedoeling dat het Vittepraetje als kwartaalperiodiek verschijnt als het blad van en voor ons allen. Eenieder die iets te melden heeft, dat past binnen het kader van onze vereniging, ... de band met de leden kan verstevigen, de belangstelling voor actuele zaken kan gaande houden en informatie kan verschaffen over die activiteiten, die vaak alleen bekend zijn bij direct betrokkenen, bijvoorbeeld bij leden die de werkgroepen vormen, krijgt de ruimte.” Tegenwoordig verschijnt er ook een (digitale) nieuwsbrief. Een overzicht van de gebeurtenissen in een jaar wordt gepubliceerd onder de naam Kronieken.

Wapenfeiten

Zoals in het huidige beleidsplan te lezen is, is het doel van de vereniging tweeledig: de kennis van en de belangstelling voor de geschiedenis en archeologie van Harderwijk en Hierden te behouden en te bevorderen en tevens te waken over het cultureel erfgoed van Harderwijk en Hierden. De inspanningen vanuit de verschillende werkgroepen om deze doelstellingen te bereiken, werden soms beloond, soms moest men het verlies erkennen. In de jaarverslagen is hier meer over te lezen. Enkele wapenfeiten uit 1974/'75 zijn bijvoorbeeld: herplaatsing van vloedstenen, oprichting N.V. Stadherstel en herleving van de stadspomp op de Vischmarkt. Ook het verschijnen van de “Wandelingen door Oud-Harderwijk” en van deel 2 van de “Kroniek van Harderwijk” waren memorabele gebeurtenissen.

In 1986 is er veel overleg met de gemeente Harderwijk om het historisch karakter van de stad en het dorp Hierden te behouden. Zo is in de notulen van de 76ste ledenvergadering op 20 oktober 1986 te lezen dat de vereniging een bezwaarschrift heeft ingediend tegen gedeelten van het plan “Binnen de Veste”, tegen de wijzigingsbevoegdheid om 35 parkeerplaatsen aan de Verlengde Brouwerssteeg in het Plantagegebied aan te leggen, en tegen de wijzigingsbevoegdheid waarmee de parkeerkelder in het Hortusgebied aan de Doelenstraat kan worden uitgebreid met 50 parkeerplaatsen. Jan Klein: “Die parkeerplaatsen in het Plantagegebied zijn er ook gekomen, maar wel zo dat het park werd gespaard. Men wilde daar eigenlijk een soort wandel- en fietsgebied maken, maar dat is gesneuveld en ik moet zeggen het is nu redelijk acceptabel. De aanpak van de Kaatsbaan is natuurlijk een ramp geweest, hetzelfde geldt voor de inrichting van de Vuldersbrink. Die woningen daar hadden ze voor goud kunnen verkopen, die kleine ‘tiny’ huisjes. Ik was in de gemeenteraad de enige die tegenstemde. Die kleine huisjes zijn allemaal naar het Zuiderzeemuseum gegaan. De geest, de instelling was in die tijd, na de oorlog, toch gericht op het opruimen en herbouwen. En het creëren van parkeergelegenheid was een belangrijke taak in de ogen van de gemeente. Het tij veranderde op een gegeven moment. Men had op de Vuldersbrink een C&A en V&D gepland, maar de mensen van C&A zeiden dat ze zich in de Donkerstraat wilden vestigen. Dus hebben ze dat hele pand gesloopt en de gevel bewaard. Op initiatief van de bestuurders van C&A is daarna ook het Hortuspark ontstaan.”

Zo heeft Herderewich haar bijdragen geleverd aan het behoud van het historisch erfgoed van Harderwijk en Hierden. Een overleg met de gemeente leidde er in 1986 toe dat de Oranje-Nassaukazerne op de gemeentelijke monumentenlijst werd geplaatst en dat een

vertegenwoordiger van Herderewich, de heer N. de Jong, zitting nam in de gemeentelijke monumentencommissie. In samenwerking met de Harderwijkse Molen Stichting werden er acties gevoerd voor het plaatsen van een molen aan de haven. De terugkeer van de in 1969 afgebrande molen werd zeer wenselijk geacht. De molen werd officieel geopend in september 1999. Het parkeerterreintje nabij de Linnaeustoren werd opgeheven en op die plaats kwam in 1989 een kruidentuin. Het onderzoek van de heer Feenstra diende als basis voor het nieuwe ontwerpplan van de gemeente voor het Hortusgebied. Jan Klein heeft zelf meegedaan aan de actie voor behoud van de wilde plataan in de Hortus en de restauratie van de ginkgo biloba. Helaas kon de sloop van boerderij “Beekhuizen”, eigendom van Natuurmonumenten, ondanks alle acties in 1989, niet voorkomen worden.

Anekdoten

Jan vertelt nog een paar leuke anekdoten. Zo was er bij het oude gemeentehuis, op de hoek van de Bruggestraat, een pand met in de muur een oud, uniek tabaksmerk gemetseld. De eigenaren wilden verbouwen en het merk weghalen. “Dat is door mensen van Herderewich tegengehouden”, aldus Jan. In de Donkerstraat staat een winkel met een antieke, gebeeldhouwde deur. Nieuwe eigenaren wilden toentertijd de deur gladmaken, net toen de heer Rietveld langskwam. Jan: “Rietveld was nogal fel, hij heeft de aannemer in zijn kladden gegrepen, bedreigd hem mee naar het politiebureau te nemen. De deur is wel behouden gebleven!”

Visserswoning

In 1990 wordt een pandje aan de Kleine Marktstraat nr. 14 aangekocht met hulp van het Burgerweeshuis. Stadsherstel restaureerde het en het Veluws Museum richtte de benedenverdieping in als een oude visserswoning. De woning is het laatste authentieke vissershuisje in Harderwijk en dateert van 1756 7 . Het is een huis met een hang, bovenin is nog een haak bevestigd waar ze de netten aan lieten drogen. Het gehele pand wordt gehuurd van het Burger Weeshuis door de Stichting Ginkgo Biloba, een herensociëteit, die de benedenverdieping ter beschikking stelt aan het museum en de rondleiding diensten.

Tenslotte

Jan Klein, geen Harderwijker van geboorte, is wel verknocht geraakt aan Harderwijk. “Je hebt er een rijke historie, ook al is Harderwijk daar een tijdje slordig mee om gegaan. Nu moet ik zeggen het is nog altijd een sprookje, dat goed bewaard is gebleven. Harderwijk heeft bijvoorbeeld een belangrijke rol gespeeld in de patriottentijd. Herman Willem Daendels, die in 1787 deelnam aan de patriottenbeweging tegen stadhouder Willem V van Oranje-Nassau, heeft rechten gestudeerd aan de Universiteit van Harderwijk.” Jan: “Ik heb dus nooit een bestuursfunctie op mij genomen door mijn werk als raadslid en wethouder. Herderewich liep inmiddels, ik zet liever dingen op en als het dan loopt vind ik het prima. Ik heb wel altijd de ledenvergaderingen bezocht. In die tijd kon er wel eens veel gediscussieerd worden over de volgorde van de agenda. Dat zal nu niet zo gauw meer gebeuren. Herderewich functioneert op dit moment heel goed. Ga zo voort!”